

Francouzské politické strany a evropská integrace

Dana Prudíková

Článek byl zpracován v rámci výzkumného záměru Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy „Politické strany a reprezentace zájmů v soudobých evropských demokraciích“ (kód MSM0021622407).

Abstract: The approach of the French Political Parties to the European Union

This article deals with the impact of European Union, more precisely its politics, on the national political practise. It focuses on contemporary debate about the europeanisation with concrete demonstration on the party system in France. It attempts to describe to what extent the political debate on national level is influenced by European issues while analysing the behaviour of French political parties. In the first part author explains scholars' bases over the debate concerning European integration, the second one focuses on analysing different French parties' views on it.

Keywords: European Union, europeanization, France, political parties

1. Úvod

Důraz na evropskou integraci proklamuje Francie jako jeden ze základních směrů francouzské zahraniční politiky. Právě v ní vidí platformu, na jejímž základě by mohla hájit své zájmy na kontinentě, potažmo se znovu stát významnou mocností světové geopolitické scény.

Francie patří mezi státy, které se od počátku spolupodílely na evropské integraci, ministr zahraničních věcí čtvrté republiky Robert Schuman inicioval vznik Evropského společenství uhlí a oceli a Francie se rovněž stala zakládajícím členem Evropského hospodářského společenství. Přestože se Francie bouřila již v r. 1966 tzv. politikou prázdné židle proti možnému posílení kompetencí Společenství, v roce 1977 zahájila prostřednictvím Valéry Giscard d'Estaigna a německého kancléře Helmuta Schmidta projekt Evropské měnové unie.

Evropská integrace dala Francii vyrůst, nebo lépe řečeno, zabrzdila její mocenský sestup. Evropská unie představuje uskupení, které Francii může pomoci realizovat své zájmy skrze evropské politiky. Na druhé straně však tendence ústupu od národního státu či předávání části státní suverenity do Bruselu je Francii bytostně cizí. Se svojí mocenskou pozicí se snažila o tvarování nově vznikajících mezinárodních institucí k obrazu svému, podle svého národního modelu. (Podobně též

Riishoj 2004) O nechuti zbavovat se suverenity svědčí i statistické údaje Evropské komise, podle kterých Evropské unii důvěřuje pouze 37 % Francouzů, zatímco nedůvěru v její instituce jich má 49 %. (Eurobarometr 60.1.) Průzkum je představil také jako nejvíce rezervované z členských států původní patnáctky k nastartovaným institucionálním reformám a rozšíření uskutečněném v minulém roce. Původní iniciátoři sjednocování Evropy tak v současné době obtížně hledají podporu u svých voličů pro prohlubování stávajících vztahů. Z posunu k federalizaci a přesunu kompetencí na supranacionální úroveň mají Francouzi obavy. To koresponduje i s výsledky květnového referenda o ratifikaci Evropské ústavní smlouvy (dále „Evropská ústava“), kterou odmítlo s 10-ti % náskokem 55 % hlasujících. Ještě v lednu 2005 by podle průzkumů Eurobarometru smlouvu podpořilo 48 % voličů, i tento údaj byl ovšem pod celkovým průměrem voličů Evropské unie. (Eurobarometr special 214)¹

Cílem práce bude analyzovat účinky postupné evropské integrace na fungování francouzských politických stran, na jejich programatiku a vzájemné interakce. Jaké postoje zaujímají relevantní strany daného politického spektra vůči evropské integraci a jak dění na evropské úrovni ovlivňuje a strukturuje politické aktivity na úrovni národní? Projevují se obavy z prohlubování integrace, případně schvalování Evropské ústavní smlouvy na volebním chování francouzských voličů?

2. Teoretické vymezení

Analýzy tzv. „europeanizace“ národní politiky jsou v současné době stále oblíbenější. Přestože na poli politické vědy, kvůli relativní novosti předmětného termínu, neexistuje precizní shoda, co přesně tento pojem zahrnuje a jaký přístup má být pro výzkum europeanizace přijat, obecně lze hovořit o změnách, jež byly sledovány v oblastech polity, politics a policy v souvislosti s neustále pokračující a prohlubující se evropskou integrací. Koncept europeanizace se tedy používá jako pojem, který zastřešuje jakoukoli změnu v politickém systému státu (slovy Hixe a Goetze 2000: 27 „v národní institucionální a politické praxi“), která je zapříčiněna vnějším činitelem, který je v tomto případě reprezentován evropskou integrací. (Binnema 2003: 2) Evropská integrace

¹ Ještě podle březnového výzkumu agentury pro výzkum veřejného mínění Ipsos o podpoře Evropské ústavy prováděný pro deník Le Figaro by dokument podpořilo 60% voličů, 40% by hlasovalo proti. Jak ale výzkum upozornil „*motivace případné neúčasti u voleb, tobo, proč jít volit a konečně i jistoty voličů co se týče důsledků eventuálního neschválení textu ukazují, že bra zůstává otevřena.*“ Viz Hubert 2005.

ztělesňuje pro národní politické systémy dva druhy zásadních změn. Jednak je to delegace určité části politických kompetencí na evropskou úroveň, jednak etablování nových institucí na evropské úrovni, které mohou národní politickou situaci rozhodnutími v konkrétních oblastech ovlivňovat. Politické strany na národní úrovni jsou v tomto kontextu nejenom ovlivňovány růstem kompetencí evropských společenství, ale současně poskytují personální zázemí pro jejich činnost. (Szczerbiak, Taggart 2002: 25)

I když se tedy může z prvotního pozorování jevit, že Evropská unie se problematiky politických stran na národní úrovni netýká, neboť otázky jejich fungování nejsou na evropské úrovni řešeny, je třeba vzít v úvahu, že stále větší podíl na vykonávání nejrůznějších politik mají instituce na evropské úrovni. Jednotlivé národní politické strany tudíž nemohou dále ignorovat evropskou integraci, ale musí pro svoji strategii a kampaň hledat témata vyplývající právě z této situace. (Podobně i Bomberg 2002: 29-30) Středem zájmu této práce proto nebude politika Společenství odvíjející se z respektivních národních programů. Cílem bude naopak ukázat dopad evropské politiky na fungování subjektů na národní úrovni.

Různí autoři definují dopad evropských témat na stranickopolitické spektrum různě. Většinou se shodují, že postoj vůči Evropské integraci neprodukuje nová štěpení, nové konfliktní linie, je to pouze jeden z podnětů k politické soutěži. (Například Conti 2003) Lze je tedy podřadit pod jednotlivé již existující kategorie, předmětná problematika bývá řešena spíše než na základě primárního rozlišení na strany pro a antievropské, skrze konkrétní historické zkušenosti a ideologické tradice daných subjektů.² Při zkoumání dopadů integrace musíme brát v úvahu četnost faktorů, které se vzájemně prolínají a doplňují. Roli hraje jak ideologie (zařazení strany v rámci pravolevé škály politického spektra), tak vzdálenost subjektu od respektivních pólů této škály.

Obecně se má za to, že vliv europeanizace na politické strany byl nepřímý, tzn. že se profilel na základě postupných limitů pro rozhodování politiků na národní úrovni. Tím se částečně vyprázdnil prostor pro politickou soutěž a strany chtějící aspirovat na místa ve vládě musely dojít k určitému konsensu týkajícím se hlavního politického směřování a částečně přizpůsobit nové situaci své zájmy a volené strategie. (Viz též Ladrech 2001)³ Teoretických

² Viz také Marks and Wilson (2000), podle kterých strany vstřebávají a zpracovávají nové „issues“ skrze existující schémata, takže se dá očekávat, že budou zasazena v souladu s historickou zkušeností strany.

³ Tento definuje oblasti, ve kterých se změny zapříčiněné europeanizací nejspíše projeví. Jsou to možné změny v oblasti policy, organizační změny strany, modely stranickopolitické soutěže, vztahy mezi vládou a stranami a v neposlední řadě

typologizací povahy politických stran ve vztahu k Evropské unii se za posledních řadu let objevilo několik. Vyjdeme z nejtradičnějších kategorií, kterými jsou euroskepticismus a eurooptimismus a jejich případné další modifikace dle intenzity jejich přesvědčení (Conti 2003).

Prvotní klasifikace mezi základními dvěma póly dané škály prošla řadou kritiky a následných úprav. Taggarova a Szczerbiakova typologizace na „měkký“ a „tvrdý“ euroskepticismus vyprovokovala brzkou revizi, kdy Kopecký a Muddov pracují s termíny „eurofilové“ a „eurofobové“, ve druhé dimenzi pak s „EU-optimisty“ a „EU-pesimisty“ a tvoří novou čtyřčlennou typologizaci stran euroentuziastických, euroskeptických, euroodmítavých a konečně europragmatických. Ani jejich klasifikace však akademické diskusi ne zcela vyhovovala. Následkem toho byla revize Szczerbiakova a Taggartova konceptu a vytvoření základní škály pěti kategorií, ze kterých bude následně vycházet i tento text. (K vývoji jednotlivých typologií více viz Szczerbiak, Taggart, 2003 či Kopeček 2004: 241-249)

Nejprve je ale třeba předeslat, že definice „evropanství“ se mohou v jednotlivých zemích odlišovat. Vzdálenosti na škále pozitivní/negativní přístup k evropské integraci mohou nabírat v různých zemích různé podoby. Záleží na konkrétních tématech, které politická soutěž v tom kterém státě akcentuje. Pro potřeby prvotní typologizace proto vyjdeme z obecných teoretických vzorců, pod které se pokusíme následně přiřadit jednotlivé relevantní politické subjekty francouzského politického spektra.

Tvrdý euroskepticismus představuje kategorii, která se k evropské integraci staví velice negativně. V porovnání s ostatními kategoriemi se jedná o nejvíce zamítavý přístup. Požaduje buď odmítnutí celého integračního procesu, či alespoň jeho podstatné části. Přitom se nejedná o částečné reformování integračního modelu, ale o zcela nový přístup k celé problematice. Nezřídka nabízí i vystoupení a nepokračování v procesu integrace. Role ideologie je v této kategorii značně důležitá, odvržení integrace vychází právě z této báze. I z tohoto důvodu strany řazené do předmětné kategorie zauímají stabilnější postoj než jiné formace, proti evropské integraci ne tolik vyhraněné. Pozice politických stran označených nálepkou tvrdý euroskeptik je tedy negativní již z principu. Strany preferují spolupráci založenou na bázi národních států, proti evropské integraci jasně protestují.

změny, které přesahují národní stranickopolitický systém, tedy možnosti nadnárodní spolupráce apod. (Ladrech 2001: 6-8)

Podle některých vědců (Szczerbiak, Taggart, 2002) lze této subkategorii přiřadit charakteristiku jako je stálá absence ve vládě (pokud ovšem nedošlo, jak autoři upozorňují, k inkorporaci nových populistických formací), menší počet těchto stran a menší procento obdržných hlasů ve volbách v porovnání se stranami stejného zaměření ovšem výrazně méně ideologicky vyhraněných (tzv. měkký euroskepticismus). V této kategorii se podle autorů také vyskytuje velké množství protestních stran. Na pravolevé škále politického spektra jsou tyto strany pravidelně rozvrstveny spíše v okrajových, extrémních pólech.

Přístupnější varianta pro voliče, kteří se nestaví proti evropské integraci jako takové, se nabízí v podobě politických stran vyznávajících tzv. **měkký euroskepticismus**. Stále jde o záporný přístup k integraci, podle těchto stran je však možno její negativní dopady napravit, změnit její průběh, vystoupení z integračního procesu jako řešení se v této souvislosti nepoužívá. Strany naopak mnohdy navrhuji pragmatické reformy, které by jejich respektivní zemi v té které oblasti společné politiky pomohly. Strany tak zpochybňují integrační proces pouze částečně, kritizují některé instituce či realizace konkrétních politik. Tím chtějí dosáhnout jejich přetvoření v souladu se svým stranickým programem. Odmítnutí integračního procesu se tedy děje na bázi pragmatické, vztahuje se k jeho jednotlivým problematickým bodům. Strany bojují za „národní zájem“ a reformu podle nich nefunkčních politik. Nejideálnější podobu integrace vidí na mezivládní úrovni.

S předchozí klasifikací je částečně vzájemně prostupná další kategorie, kterou je **funkční europeanismus**. Strany vyznávající tento přístup jsou vůči evropské integraci spíše pozitivně naladěné, i když jejich hlavním cílem je posloužit národním zájmům. Ani pro ně, stejně jako pro strany s nálepkou měkkých euroskeptiků, není posláním ideologická bitva za evropskou integraci. Postoje jsou spíše pragmatické, záleží na konkrétních cílech. Hlubší integraci nemají jako závazek, záleží nakolik poslouží jejich specifickým cílům a zájmům. Pokud by takový pozitivní dopad další integrace strana nepocíťovala, bude obhajovat status quo dosažené integrace. Strana je tedy vůči evropské integraci pozitivně naladěná, hovoří ale spíše častěji o mezivládní úrovni spolupráce, ve své proevropské kampani se orientuje na určité konkrétní cíle, které jsou důležité pro plnění jejich programu a národního zájmu.

Kategorií stran, která evropskou integraci oslavuje tzv. „bez přívlastků“, je **ztotožňující europeanismus**. Na integrační proces není nahlíženo ve smyslu výhod a nevýhod pro domácí politiku či strany jako takové, ale jedná se o jednoznačnou podporu tomuto procesu, přičemž jeho další prohloubení je plánované a jednoznačně žádané. Již se nejedná o pragmatické zdůvodňování

jednotlivých kroků, ideologie hraje opět rozhodující úlohu. Integrace mezi jednotlivými státy by měla být co nejužší, státy by proto měly spolupracovat na supranacionální bázi.

Pro úplnost je třeba doplnit základní typologii o další kategorii, tzv. **nejasný/n especifikovaný postoj**, kam spadají strany, které nezauímají k evropské integraci jasné stanovisko. Z jejich výstupů není jasné, zda jsou proti či pro integraci. Conti zmiňuje, že se jedná jak o strany, které vůbec Evropskou unii do svého programu nezahrnuly, nebo také o subjekty věnující se evropské integraci sice dostatečně, ale bez toho, aby k tomuto procesu zaujaly normativní stanovisko. Proto tyto strany označuje jako "neangažované" do integračního procesu, což považuje za dočasné řešení již existujících politických stran na cestě k nové sebeidentifikaci, nově vznikajících politických stran stále tvarujících politický program či pozici zapříčiněnou dlouhotrvajícími problémy vyplývajícími z vnitrostranické rozštěpenosti či vnějšími omezeními. Budeme-li však vycházet z výše uvedené teze, že prohlubující se integrace zasahující do stále většího počtu politických oblastí nutí strany i při vnitropolitické soutěži zaujmout jasná stanoviska, musíme konstatovat, že identifikovat v současné době stranu spadající do této kategorie bude spíše výjimečnou záležitostí.

Autoři předmětných textů o europeanizaci se shodují, že mezi tzv. mainstreamovými stranami existuje převážně pozitivní pohled na postupující integraci, což ale nevylučuje možný výskyt frakcí s radikálně odlišným, tj. negativním pohledem na evropskou integraci (Conti 2003, Szczerbiak, Taggart 2000) či případný měkký eurokepticismus v době pobývání v opozici. (Sitter 2002: 23) Podle nich se formace s kritickým postojem vůči integraci dostávají do vlády velice výjimečně. Oproti tomu se tyto tvrdě euroskeptické strany profilují jako propagátoři protestních hlasů, z tohoto důvodu se vyskytují na krajních pólech daných stranickopolitických systémů.

K novému rozměru by v přístupu k tzv. prohlubujícímu se evropanství měla přispět debata týkající se postojů stran k Evropské ústavě a k ochotě ji v hlasování podpořit či odmítnout. Nepředpokládá se zde nijak výrazná změna v postoji u stran prosazujících tvrdý euroskepticismus, jemnější modifikace v postoji by ovšem mohly zaznamenat strany měkkých euroskeptiků, případně i strany vyznávající tzv. funkční europeanismus. Schvalování Evropské ústavy může ovšem rozrůznit i pole eurooptimistů, kteří se mohou lišit co do rychlosti a způsobu integrace.⁴ Přestože celková změna nastartovaného směru se nepředpokládá, dá se předvídat vyšší míra diskuse uvnitř

jednotlivých uskupení vyprovokovaná vytvořením vnitřních frakcí reagujících na rozdílné postoje k schvalování Evropské ústavy a možné další federalizaci Evropy. (viz též Kopeček 2004)

V následující analýze, na základě které zařadíme jednotlivé relevantní politické strany dle míry „evropanství“, se tedy zaměříme především na tři základní úrovně výzkumu (Podobně i Binnema 2003: 5):

1) evropská - jak se strana staví k současné podobě evropské integrace, jaká je její pozice k evropské „policy“ a jejím institucím, k dalšímu rozšiřování EU

2) jaké jsou vztahy EU/národní stát, zda je dle strany zachován princip subsidiarity a proporcionality či si evropské instituce přivlastňují více pravomocí než je vhodné

3) národní - jaký má evropská integrace dopad na stát, na jeho národní zájmy, zda je pro stát spíše výhodná či jaká na ni číhají nebezpečí, analýzu v tomto bodě je možné rovněž zaměřit na diskurs používaný pro komunikaci o politice Evropské unie.

3. Evropská integrace a politické strany ve Francii

V této části práce budeme na základě programových dokumentů, rétoriky ve volebních kampaních a prohlášení čelních politiků analyzovat postoje jednotlivých relevantních⁵ politických stran francouzského politického spektra k prohlubující se evropské integraci.⁶

Zjednodušeně můžeme na úvod konstatovat, že politická scéna Francouzské Páté republiky funguje na více méně dvoupólové bázi s čtyřmi relevantními politickými subjekty. Tradičně k těmto subjektům v posledních letech patřila gaullistická pravice Sdružení pro republiku (RPR), umírněná

⁴ V této souvislosti je rovněž třeba nemíchat dvě odlišné roviny, a to stranickopolitické ideologické rodiny na evropské úrovni, tzn. jednotlivé frakce v Evropském parlamentu, které většinou jednají totožně a bez výhrad, a jejich jednotlivé národní komponenty s odlišnými strategiemi a názory, vše v závislosti na konkrétním uspořádání.

⁵ Relevantní politickou stranou se rozumí subjekt s koaličním či vyděračským potenciálem. Jedná se tedy o kapacitu podílet se dlouhodobě a efektivně na výkonné moci, případně být schopen její fungování dlouhodobě efektivně zpochybňovat a blokovat.

⁶ Na tomto místě je třeba poznamenat, že v případě Francie, jak následně uvidíme, nelze vycházet pouze z oficiálních programových dokumentů, neboť některé z nich jsou staršího data a neodpovídají momentálnímu směřování strany. V tomto smyslu je proto třeba zaznamenat rovněž prohlášení čelních politiků, jež nemusí vždy být s oficiálním programem stran zcela kompatibilní. Tyto proklamace z tiskových konferencí či příspěvků v denním tisku (vždy publikovaných na oficiálních internetových stránkách politického uskupení) ovšem nebudou nijak vytrhovány z kontextu, ale vybírány citlivě i s ohledem na kontinuitu takových prohlášení na časové ose.

pravice Svaz pro francouzskou demokracii (UDF), Socialistická strana (PS) a čtvrtým nejdůležitějším subjektem je Francouzská komunistická strana (PCF). Subjektem, který tříští ideální dvoupólovost francouzského politického systému, je Národní Fronta (FN).⁷ Většina těchto formací působí ve francouzském stranickopolitickém systému kontinuálně již několik desetiletí. Některé subjekty se ale přesto zákonitostmi stranickopolitické soutěže buď zcela nebo částečně obměnily.

V Národním shromáždění Francouzské republiky po posledních volbách v červnu 2002 můžeme v současné době najít čtyři politická uskupení a dvanáct nezařazených poslanců.

1. Svaz pro lidové hnutí (UMP) - 354 členů strany/9 spřízněných poslanců
2. Socialistická strana (PS) - 141/8
3. Svaz pro francouzskou demokracii (UDF) - 27/4
4. Komunisté a republikáni (C.R.) - 22/0

V výše uvedeného výčtu vyplývá, že v případě UMP a C.R. se nejedná o tradiční aktéry na stranickopolitickém kolbišti. V tomto kontextu může být obtížné počítat s relevantností těchto subjektů v politickém systému Francie, ta se totiž prověřuje v průběhu několika po sobě jdoucích (nejlépe třech) volebních období. Proto je nutno posoudit případnou kontinuitu s některým z předchozích aktérů.

UMP zastupuje v Národním shromáždění sjednocenou pravici.⁸ Nejsilnější frakcí v UMP jsou liberálové, které představují například A. Juppé či N. Sarkozy, bývalí poslanci RPR.⁹ Protože tito poslanci tvoří podstatnou část stávajících reprezentantů UMP, můžeme UMP považovat za relevantní subjekt na francouzské politické scéně. Začleněny do UMP jsou ale také Pól republikánů a Liberální demokracie, dále pak do UMP přešli i většina bývalých členů UDF. Proto se při následné

⁷ Rovněž tuto stranu je možno zařadit mezi relevantní, byť se již dlouho nepohybuje na parlamentní úrovni. (Strana se vyhoupla mezi parlamentní subjekty v roce 1986, kdy v legislativních volbách organizovaných výjimečně dle poměrného volebního systému získala celých 35 mandátů.) Francouzský parlament je volen dvoukolově většinovým volebním systémem. V takových případech je třeba posuzovat i výsledky kola prvního. Na jejich základě je zřejmé, že FN o sobě stále nechává slyšet (například téměř 15 % obdržených hlasů v prvním kole legislativních voleb v roce 1997, dalším výrazným úspěchem byl postup do druhého kola pro J.-M. le Pena při prezidentských volbách v r. 2002) a disponuje proto tzv. „vyděračským“ potenciálem.

⁸ UMP vznikla 17.11.2002 přetvořením ze Svazu za parlamentní většinu vytvořeného 23.4.2002 jako společná pluralistická formace pravice a středu pro podporu J.Chiraca před druhým kolem prezidentských voleb.

⁹ RPR dne 29.9.2002 na mimořádném zasedání odhlasovala své rozpuštění do řad UMP.

analýze nevyhne občasným obtížím definování společně utvořeného programu a bude nutný krátký exkurz do historie.

P.R. je společným volebním uskupením komunistů a radikálů. Ve sněmovně spojili své hlasy do společného programu, lídrem skupiny P.R. je ale PCF, které náleží většina (tj. 21) z celkového počtu poslanců. Z tohoto titulu budeme pro zjednodušení situace nadále hovořit již pouze o postojích PCF, i když některá prohlášení mohou být s PR společná.

Do volební soutěže zasahují samozřejmě i další formace, svou velikostí a výrazností se však do skupiny relevantních aktérů zařadit nedají. Tyto totiž, i přes dílčí úspěchy v evropských volbách, na národní úrovni nedosahují takových výsledků, aby se jim dařilo efektivně ovlivňovat politické dění zemi.¹⁰ Pokud se jim, i přes vysokou uzavírací klauzuli v legislativních volbách, podaří získat parlamentní křesla, koalují se silnějšími partnery podobného zaměření.¹¹

Svaz pro lidové hnutí (UMP)

UMP se řadí k pravicovému spektru. Plány na její vytvoření se datují již od roku 1997, kdy se pravice ocitla v opozici. K pravicovému bloku tehdy náleželo především RPR, čelními představiteli jsou například Chirac, Juppé, Séguin, Balladure. RPR podporovalo systém Páté republiky vytvořený Charlesem de Gaullem.¹² UMP je však seskupením heterogenním, sdružujícím nejenom bývalé členy RPR¹³ a také spolupracující RPF, které se staví k integraci spíše skepticky, ale také někdejší členy

¹⁰ Volební zisky Strany zelených ve volbách do Evropského parlamentu čítají 9 mandátů z 81 možných v roce 1999, resp. 6 křesel ze 78 možných v roce 2004, zatímco v legislativních volbách do Národního shromáždění v roce 2002 strana získala 3 křesla z 577 možných.

¹¹ Např. Strana zelených byla pozvána v roce 1997 do vlády se socialisty.

¹² Další, byť co do významu méně významnou stranou, která nyní spolupracuje s UMP, je Sdružení pro Francii (RPF), jejímž předsedou je Ch. Pasqua. Ve svém prohlášení se RPF staví proti nadnárodní federální Evropě, je pro „Evropu národních států“. Tato strana nesplynula s UMP, podobně jako RPR, leč její příznivci a členové jsou vyzváni vedením strany k užší spolupráci.

¹³ Ani samotná RPR nebyla jednotná, její čelný představitel Jacques Chirac se například postavil pro ratifikaci Maastrichtské smlouvy proti vůli většiny svých spolustraníků, kteří si další integraci nepřáli. Částečně i proto, aby na svoji stranu získal i voliče UDF. V prezidentské kampani v roce 1995 zaznamenal návrat k neogaullistickým myšlenkám, když hlásal, že bude nutné ve Francii uspořádat k přijetí eura další referendum a že konvergenční kritéria nebude nutné dodržovat v případě, že budou poškozovat francouzské zájmy. Šest měsíců po svém zvolení dodržování těchto kritérií ale pojmenoval za základ francouzské měnové politiky. Jeho prezidentská kampaň v roce 2002 neměla otázky Evropské

UDF, kteří měli na evropskou integraci smířlivější a spíše pozitivní náhled. Například při kampani vztahující se k referendu o Maastrichtské smlouvě v září roku 1992 UDF většinou proklamovala svoje svázání s EU.

Svým zaměřením tedy UMP musela, rovněž z důvodů vymanění se z dlouhotrvající opozice, hledat širší konsensus. Opouští gaullistické vzory, svým programem se nyní snaží propojit zájmy Francie a Evropy.¹⁴ Jejím cílem je také vybudovat v EU opozici vůči USA.

Otázky vztahující se k evropské integraci ale stále zůstávají příležitostí pro jednotlivé vnitrostranické frakce vyjádřit svůj postoj a zviditelnit se. Přestože tedy na oficiální úrovni se názory jednotlivých proudů přibližují, určité rozdíly stále přetrvávají.

Pierre Lequiller, bývalý člen Liberální demokracie, je například zastáncem dalšího postupu evropské integrace tak, jak je navržena v Evropské ústavě. Podle něj by měla UMP za tento projekt bojovat takový jaký je. „*Lepší je nepodepsat žádný, než špatný kompromis... Jednotný trh, společná měna a chybějící hranice udělaly z Evropy první mocnost světa.*“¹⁵

Nicolas Dupont-Aignan, bývalý poslanec za RPR, naopak pokládá současný směr evropské integrace za zcela špatný, považuje jej za „mýtu“, proti kterému je třeba bojovat, protože nás vede do „slepé uličky federalismu“. Ekonomické zákonitosti ustavené evropskou integrací podle něj ohrožují suverenitu Francie, která by si měla uchovat alespoň základní pravomoci k pomoci národním subjektům prosadit se na společném trhu. Kritizuje rovněž systém kvalifikované většiny, která umožňuje vnutit vůli většiny suverénnímu státu. Spíše než federaci by si představoval konfederální uspořádání států, kterému by žádný ze subjektů nebyl podroben.¹⁶

Z předchozího je tedy zřejmé, že postoje jednotlivých aktérů uvnitř UMP se značně liší a strana musí vždy hledat kompromisní řešení. Jaký je tedy dopad evropské integrace na základní linie

integrace v centru svého zájmu, jako kandidát na prezidenta se však, i s ohledem na voličské preference k tomuto tématu, vyjadřoval spíše pozitivně. (Knapp 2004: 240).

¹⁴ „*Národ není zapomenutá konstrukce. Jsme především Francouzi...Evropa je náš horizont.*“ Viz „*Charta Svazu*“, <http://www.u-m-p.org/union/fondements/charte/charte.php#8>.

¹⁵ P. Lequiller, předseda delegace Národního shromáždění Francie při EU. „*Une ambition pour l'Europe*“, <http://www.forum-ump.org/>.

¹⁶ Nicolas Dupont-Aignan: „*Construisons enfin l'Europe de demain*,“ <http://www.forum-ump.org/>.

politicky UMP se pokusíme analyzovat z dostupných programů¹⁷ a prohlášení stranického vedení, která jsou ale, vzhledem ke stávající komplikované situaci, často obecnější povahy, skutečná vyhraněnost postojů vůči EU bude prověřena až časem.

Vnitrostranické tábory uvnitř UMP se shodují na nutnosti vybudovat silnou Evropu schopnou jak ekonomicky, tak i politicky vzdorovat USA. „*Cílem UMP je Evropa, která bude schopná čelit USA, potažmo dalším světovým velmocím... Proto UMP aktivně podporuje iniciativy Jacques Chiraca, které Francii zviditelňují, a to jak v rámci Evropy, tak i ve světě. UMP je přesvědčena, že pouze EU je budoucností Francie.*“ (Jacques Barrot, předseda poslaneckého klubu UMP) Přesto však ale politici UMP nejsou zcela ztotožnění a spokojeni s dosavadním průběhem evropské integrace. UMP žádá přiblížení evropských struktur občanům a jejich demokratičtější fungování. () Z tohoto titulu je nezbytné reformovat instituce. (viz „Charta svazu“, rovněž in Poslanecký klub UMP: „*Profession de foi,*“) V tomto kontextu čelní představitelé UMP podporují projekt Evropské ústavy, protože podle nich tento text dokáže předejít problematickým momentům a nebezpečím číhajícím nejenom v integračním procesu, ale i v přistupování dalších členských států.¹⁸ Z tohoto titulu si při jejím projednávání přáli rovněž předefinovat pojem kvalifikované většiny, a to na bázi větší efektivity a spravedlnosti.

Kvůli požadovaným změnám v době přípravy Evropské ústavy vystavila PS následně UMP tvrdé kritice. Podle ní ji Chiracova politika nedostatečně hájila a částečně může za to, že projekt Evropské ústavy nebyl schválen ještě před přijetím nových členských států. Zástupci UMP ve francouzském národním shromáždění nakonec v únorovém hlasování o modifikaci článku francouzské ústavy týkající se evropské problematiky, které umožnilo schvalování textu Evropské ústavy v referendu, vyjádřili 329 z 362 hlasů podporu evropskému ústavnímu textu. Proti hlasovalo 7 poslanců, 4 se zdrželi. K výsledkům květnového referenda o Evropské ústavě se proto vyjádřila sice s respektem kvůli lidu, ale i určitou lítostí. „*Francouzi nám dali jasný signál, že chtějí Evropu více ochránářskou, demokratičtější a reflektující více jejich každodenní starosti... Teď před námi stojí dvě priority. Musíme najít prostředky, které by umožnily efektivní fungování Unie, jejíž pravidla nebyla koncipovaná pro tak početné společenství států... Druhou je jasným způsobem vložit Unii do služeb mužům a ženám, které ji obývají.*“ (Nicolas Sarkozy in „*Fonder un nouvel espoir*“ 31. 5. 2005)

¹⁷ Základními dokumenty jsou UMP: „*Charta Svazu*“, <http://www.u-m-p.org/union/fondements/charte/> a Poslanecký klub UMP: „*Profession de foi,*“ http://www.ump.assemblee-nationale.fr/article.php3?id_article=2.

UMP považovala rozšíření Evropy z května 2004 za nezpochybnitelnou nutnost, varovala ale před úskalími, mezi která řadí například možné pochopení rozšíření ze strany přistupujících států pouze jako realizaci zóny volného obchodu, přičemž politicky by tyto státy dále spolupracovaly s USA. Co se týče možného budoucího přistoupení Turecka, tento krok nepovažuje UMP za vhodný, optimální by v této době bylo „...*udržet privilegované partnerství s Tureckem k jeho asociaci k Evropě spíše než k jeho integraci. Privilegované partnerství je to, co předpokládá Evropská ústava.*“ (z vystoupení Nicolas Sarkozy)¹⁹

UMP ve svém programu požaduje vícerychlostní Evropu, tedy možnost pro státy, které chtějí být zainteresovány, postupovat v určitých politikách společně a rychleji, než státy jiné. Jako ožehavý případ takové politiky cituje UMP zahraniční a obrannou politiku,²⁰ další takovou oblastí má podle UMP být vědecký výzkum. UMP také vyjadřuje nespokojenost se stávajícím financováním evropských politik a probíhajícími reformami regionální a zemědělské politiky, které by měly být předefinovány.

Kompetence EU/národní stát podle UMP nejsou v rámci jednotlivých politik příliš vyjasněny. Bylo by podle ní potřeba je upřesnit. Jak již bylo uvedeno výše, některé politiky by UMP ráda postoupila na evropskou úroveň. Z jiných výroků čelných politiků zase vyplývá potřeba bránit národní zájem²¹ a ponechat si určité procento rozhodování ve vlastních rukou. Nemyslí se tím přesun určitých politik zpět z evropské na národní úroveň, to by bylo považováno vedením UMP za krok zpět, ale efektivnější obrana národních cílů v rámci nastartovaných evropských procesů.²²

Evropský integrační proces má podle politiků UMP pro Francii v zásadě pozitivní charakter. Mimo již výše uvedeného zviditelnění se vůči USA také UMP zmiňuje efektivnější boj proti korupci, boj proti zločineckým organizacím (v této souvislosti UMP často upozorňuje na nedávno schválený Evropský zatýkácí rozkaz, na jehož prosazení se tento subjekt výrazně spolupodílel),

¹⁸ Viz "Une Europe élargie a 25", http://www.u-m-p.org/reflexion_debat/dossiers/europe/signature_traite.php

¹⁹ In „*Refuser la constitution, c'est faciliter l'intégration de la Turquie en Europe*“, dostupné z <http://www.u-m-p.org/site/actualite.php?IdActualite=487>

²⁰ Tyto politiky považují špičky UMP za stěžejní hlavně kvůli prosazení se vůči USA. „*Evropská obrana totiž nemá být pouze doplňk k NATO, ale subjekt schopný mu konkurovat a rovnocenně spolupracovat tak, aby sama EU mohla zajišťovat efektivní obranu všech svých členů.*“ (René André, viceprezident vládní delegace při EU)

²¹ „*Francie neopustí své zemědělce, kteří v nejistotě tápou kvůli rozhodnutí z roku 2003 o nové podobě zemědělské politiky.*“ (J.-P. Raffarin, předseda vlády).

antidiskriminační zákonodárství. Naproti tomu UMP často opakuje nutnost reformy rozpočtové politiky, na kterou momentálně Francie doplácí. Dalším možným omezením francouzské politiky je současná podoba Paktu stability, která dostatečně nereflektuje konjunkturální vývoj evropské ekonomiky, a omezené možnosti výdajů na výzkum, které by si UMP přála v národním zájmu vyšší.

Byť se tedy UMP vyjadřuje k evropským tématům prozatím spíše obecně, nelze jí upřít převažující pozitivní tón. Nejedná se tedy pouze o obrannou pozici národních zájmů ani plamenný protest, ale o pragmatické a realistické vyličení situace. Byť se tedy nestaví k evropské politice odmítavě, volá současně po nezbytných reformách, které by usnadnily další fungování Evropské unie a efektivní působení Francie uvnitř jejích institucí. Křídlo bývalé RPR tudíž prozatím své spíše skeptické připomínky tlumí a UMP plní roli, kterou si předsevzala již při svém vzniku: spojit zájmy Francie a Evropy v jediný celek. Z tohoto titulu UMP můžeme zařadit mezi strany vyznávající funkční europeizmus.

Socialistická strana (PS)

Ani uvnitř PS nevládl během její dlouhé existence ke všem diskutovaným otázkám a realizovaným projektům evropské integrace jednotný postoj. Přestože sociálnědemokratická levice obecně odkazuje na unifikovanou, sociální a solidární Evropu, nelze opomenout, že francouzská politická tradice se váže dosti výrazně na národ, a proto i levice je v tomto pojetí více nacionalistická, než býváme zvyklí u jiných představitelů této ideologické rodiny politických stran.

Navenek představitelé strany zaujímají již po desetiletí konstantní pozici vůči evropské integraci, uvnitř ale vedou bouřlivé diskuse o skutečném zaměření Evropy. Jak upozorňuje Fr. Holland na internetových stránkách PS: „*I přes vyjaté diskuse nikdo z nás následně rozhodnutí blasovat například v referendu o Maastrichtu "ANO" nelituje.*“ Výrazněji je to cítit hlavně v posledních letech, kdy se francouzská pravice, prezentující se k integraci kritičtěji, vymanila z opozice a kdy pravicové subjekty vítězí ve volbách i v dalších státech.

PS podporuje federální Evropu,²³ ovšem s částečnými výhradami na adresu nedostatečně sociálního programu realizovaného evropskými institucemi. (Viz též projev premiéra Jospina ze dne

²² Viz J.-P. Raffarin: "La France pour l'Europe," http://www.u-m-p.org/reflexion_debat/tribunes/jpraffarin_europe.php.

²³ Oficiální programy strany vztahující se k EU, ze kterých budeme vycházet, jsou: PS: "Declaration des principes," dále pak PS: "Convention Nation-Europe", PS: "Pour l'Europe: Les exigences des socialistes," viz http://www.parti-socialiste.fr/list_theme.php?theme=MTY0.

28. 5. 2001 týkající se zaměření zahraniční politiky Francie, viz Eichler 2001) V podstatě ale své Evropanství nezpochybňuje, fungování Francie si jinak než v rámci EU nedokáže představit. „*Evropská unie, potažmo její prohlubování a následný podpis Evropské ústavy, je důležitý jak pro Francii, tak pro socialistickou identitu.*“ (Fr. Hollande, předseda PS)

Oficiální stanovisko PS představuje budoucí fungování Evropy v rámci federace. „*Evropa byla vždy středem našeho ideálu, integrální součástí naší socialistické identity. S mírem na kontinentě, dalším rozvojem ekonomické integrace a reunifikací realizovanou skrze rozšiřování EU se tak podaří realizovat první část plánu, zapačatého již našimi předchůdci po konci druhé světové války.*“ (PS: "Pour l'Europe: les exigences des socialistes,"

2. 10. 2003) Tuto pozici hodlala stvrdit v procesu schvalování Evropské ústavy. Z důvodu nejasné pozice některých států, zejména těch nově přistupujících, usilovala o předložení projektu Evropské ústavy ke schválení ještě před plánovaným rozšířením v roce 2004. Předpokládala totiž, že někteří z nově přistupujících států mohou tento dokument zablokovat. K samotnému rozšíření EU se ale stavěla pozitivně, jak již vyplynulo z předchozího textu.

V tomto kontextu je ale nutno podotknout, že PS se v otázce Evropské ústavy rozdělila. Část, která se označuje jako „oui socialiste“, byla pro její schválení i s tím, že by dokument mohl být po ratifikaci kvůli své nedokonalosti měněn (tato část posléze ve straně převážila, neboť Fr. Hollande apeloval na své spolustraníky, že učinit kompromis je nutnost), část nazývající se „non socialiste“ ale chtěla ústavu modifikovat ve smyslu tradičních socialistických hodnot ještě před ratifikací.²⁴ Tuto frakci v rámci PS lze označit za měkké euroskeptiky, při své vnitrostraničné kampani argumentovali hlavně ekonomickými důvody, proč nepodpořit ratifikaci.

PS se tedy snažila při vyjednávání o Evropské ústavě některé její prvky pozměnit, a to především zavedení kvalifikované většiny do maximálního počtu oblastí, neboť jednomyslné hlasování často blokuje efektivní integrační proces. Důležitými oblastmi, které by měly být dle politiků PS v rámci integračního procesu rozhodovány kvalifikovanou většinou, jsou také opatření týkající se harmonizace daňových soustav, daňových úniků, ale také záležitosti týkající se sociální oblasti. Výjimečné by mělo být podle PS také jednomyslné hlasování v otázkách společné zahraniční a bezpečnostní politiky. (Viz PS: "Pour l'Europe: Les exigences des socialistes.") PS dále navrhovala rozšířit možnosti spolurozhodování Evropského parlamentu na 40 dalších sektorů, posílit jeho rozpočtové pravomoci. Požadovala volbu předsedy Evropské komise Parlamentem v závislosti na

²⁴ Viz PS: "Texte alternatif," http://www.parti-socialiste.fr/list_theme.php?theme=MTY0, dále také Kuchyňková 2005.

výsledcích voleb do Evropského parlamentu, což by podle PS mělo zvýšit demokratický prvek ve fungování evropských institucí. Dalším závazkem, o který se PS zasazovala, byla Charta základních práv.

Nakonec se v Národním shromáždění při únorovém hlasování o změně článku XV francouzské ústavy, která se týká Evropské unie a měla umožnit přijetí Evropské ústavní smlouvy, přiklonilo 90 z 149. 56 poslanců PS se hlasování zdrželo. V době před referendem probíhala ze strany PS kampaň „Ano od Socialistů“ (Oui Socialistes) s odůvodněním „Evropa potřebuje Francii, Francie potřebuje Evropu.“ (dostupné z <http://www.parti-socialiste.fr>) Rovněž PS v rámci kampaně za podporu Evropské ústavy zmiňovala další rozšiřování Evropy, ožehavým problémem bylo stejně jako pro UMP Turecko. PS ve své kampani upozorňovala, že „volba Ano Evropské ústavě neznamená Ano přistoupení Turecka“ a že k tomuto tématu se bude konat další referendum, a to ne dřív, jak v roce 2014.²⁵

Co se týče otázek subsidiarity a proporcionality, PS by uvítala přesun dalších kompetencí na evropskou úroveň. Požaduje vytvoření postu Ministra zahraničních věcí EU, možnost hlubší spolupráce států v otázkách obrany, harmonizace azylové a imigrační politiky. Tuto kapitolu PS nazývá „Vytvoření společného prostoru svobody, bezpečí a spravedlnosti“.²⁶ Z rozhovorů a diskusí ale vyplývá, že tento postoj bude podporovat pouze, pokud nebude ohrožovat postavení PS uvnitř stranickopolitického spektra Francie. „*Musíme vybírat z kvality, umístění zemědělece, valorizace produktu a Evropy.*“ (Fr. Hollande: „*Kritika "nenažranosti" prezidentských slibů*“, 1. 3. 2004) „*Situace se od roku 1957 vyvíjela ve smyslu liberálních myšlenek. Je nemyslitelné, aby principy volného obchodu ohrožovaly sociální ochranu, veřejnou správu a další principy tradičního sociálního státu, které od nás naši voliči očekávají.*“ (Arnaud Montebourg, poslanec PS Národního shromáždění Francie, 19. 10. 2003) „*Někteří členové PS jsou již vyčerpaní, že Evropa se přirozeně nevyvíjí směrem, který by zajišťoval veřejnou službu, sociální minima a opravdovou daňovou politiku, která by privilegovala redistribuci.*“ (Pervenche Beres, předseda delegace PS při Evropském parlamentu, 11. 12. 2003)

Stěžejními body, které hodlá PS bránit je veřejná služba, sociální smír, laickost. Spíše než neutrální či defenzivní postoj si PS vybírá pozitivní přístup vůči EU, kde ale hodlá bránit svá přesvědčení. Oficiální materiály stále hovoří o velké podpoře dalšího prohlubování EU. Dle

²⁵ „*L'adhésion de la Turquie est elle en jeu lors du référendum sur le traité constitutionnel*“ dostupné z http://www.ouisocialiste.net/article.php?id_article=360.

prohlášení čelních představitelů PS evropská integrace, byť vybojovaná tvrdými bitvami, přináší národnímu státu spíše výhody než omezení a problémy. I proto je francouzské NE Evropské ústavě spíše než odmítáním Evropy známkou o „hluboké krizi, která prochází naší zemí... Lidé skrze toto hlasování vyjadřovali svoji nespokojenost s ekonomickou a sociální situací. Vyjádřili znepokojení vzhledem k budoucnosti, přičemž Evropa byla nespravedlivě označena za viníka.“ (Fr.Hollande: „La France vient de dire NON au Traité constitutionnel,“ 29. 5. 2005)

Zatímco ještě koncem devadesátých let minulého století se dala pozice strany označit jako ztotožňující europeizmus, současná pozice strany již tak jednoznačná není. PS v posledních letech začala, aby zůstala aktivním hráčem na francouzské stranickopolitické scéně, hovořit o specifických zájmech PS potažmo francouzského socialistického voliče, které EU svým působením nerealizuje. K integračnímu procesu se tedy vyjadřuje pozitivně a je i vstřícně naladěná k jeho dalšímu prohlubování. Dvojznačnost postoje spočívá v kladném posuzování integračního internacionalismu, který však má v sobě v současné podobě zakódován prvky liberální ekonomie. PS proto o problematice přemýšlí v porovnání s předchozími lety pragmatictější, tj. integraci podporuje, dokud to neohrožuje její vnitrostranickou pozici. Z těchto hledisek můžeme na škále „evropanství“ přiřadit PS pozici představující funkční europeizmus, přestože kvalitativně se postoj PS nedá s postojem UMP zcela srovnávat a nastíněná typologie by si v tomto bodě zasloužila bližšího rozpracování.

Svaz pro francouzskou demokracii (UDF)

Postoj pravostředové formace, jejíž větší část voličské základny přešla v roce 2002 k UMP, není na první pohled při čtení stranických dokumentů zřejmý. Objevuje se v nich kritika projektu, názory, že současná evropská politika je neudržitelná. Přesto z podrobnějšího zkoumání vyplývá, že UDF je, ze všech analyzovaných stran, svým zaměřením nejoptimističtější vůči evropské integraci, tzv. „nejevropštější“.²⁷

²⁶ PS: "Pour l'Europe: les exigences des socialistes," 2. 10. 2003.

²⁷ Pro analýzu postojů UDF vycházíme především z materiálu UDF: "L'Horizon de nos valeurs", viz http://www.udf.org/connaitre/charte_valeurs.html, UDF: "Europe, défense, politique internationale", viz http://www.udf.org/participer/projet_albertini/europe.html, UDF: "Projets: Introduction, le bon diagnostic, les attentes des Françaises, premiers jalons", viz http://www.udf.org/participer/projet_albertini/introduction.html.

Nejprve je ale třeba předeslat, že se UDF nelíbí současná podoba integrace. Neschvaluje odmítání Evropské ústavy,²⁸ odsuzovala nepřijetí Paktu stability, nelíbí se jí, že se strany nedrží svých závazků týkající se rozpočtových deficitů. To podle UDF může vážně ohrozit jak evropskou integraci, tak i plánované rozšiřování. „*Velkolepý projekt EU by se mohl ocitnout v patové situaci. Je ho proto třeba rekonstruovat a následně umět obhájit.*“ (Fr. Bayrou, předseda UDF, 29. 5. 2005)²⁹

Integrační proces tedy UDF neodmítá, naopak jej vítá. Základem je pro UDF Evropská ústava, která vyjasní kompetence uvnitř společenství. (Viz např. UDF: "*Europe, défense, politique internationale*".) Tu UDF navrhovala již v kampani pro volby do Evropského parlamentu v roce 1999. UDF také volá po vytvoření efektivní společné obranné a zahraniční politiky, ustavení Prezidenta EU zvoleného demokratickou cestou³⁰ a reprezentujícího EU ve světě. I proto by UDF ráda Evropskou ústavou nahradila smlouvu z Nice, která těmto požadavkům zcela neodpovídá. Z EU by si UDF přála vytvořit novou politickou sílu, schopnou efektivně realizovat své cíle.

V rámci tohoto bodu se odvolává hlavně na snížení prahu pro hlasování kvalifikovanou většinou, čímž by se podle UDF podařilo integrační proces urychlit, dalším krokem by mělo být přesunutí co největšího množství položek z jednomyslného do většinového principu hlasování. Pro posílení Evropy a jejího vlivu je také podle představitelů UDF třeba bojovat proti její vícerychlostní podobě, která by ji podle nich spíše oslabovala. (UDF: "*Projets: Premiers jalons*". in Démocratie info n. 92) V únorovém hlasování o změně článku francouzské ústavy se pro vyslovilo 28 z 31 poslanců UDF, 3 se hlasování zdrželi. UDF tedy do projektu Evropské ústavy vkládala velké naděje a francouzské odmítnutí je pro její představitele velkým zklamáním. „*Toto hlasování otevírá období velkých evropských potíží a vážné francouzské krize.*“ (Fr. Bayrou, 29. 5. 2005)

V rámci rozdělení pravomocí EU/národní stát UDF není proti zvýšenému počtu oblastí, které by spadaly do kompetence evropských institucí, současně však požaduje zajištění jasné kontroly jak vnitřního fungování, tak financování veškerých evropských aktivit a větší demokratizaci těchto institucí. Politiky, které by neměly chybět na evropské úrovni, jsou podle UDF efektivní

²⁸ Za to mimo jiné kritizuje představitele UMP, stejně jako PS. (in Démocratie info n.92 dostupné z http://www.udf.org/publications/democratie_info/di92.html.

²⁹ Fr. Bayrou, předseda UDF: "*Notre voeu européen: savoir ou l'on veut aller*" in Démocratie info n. 92. Dostupné z http://www.udf.org/publications/democratie_info/di92.html.

³⁰ Podle průzkumů UDF zveřejněných v rámci jejich programu si 79 % Francouzů přeje, aby byl Prezident EU volen přímo občany. UDF tedy hodlá prosazovat jejich přání.

společná rozpočtová, daňová, zahraniční, bezpečnostní a obranná politika. Jen tak bude mít EU váhu i na politickém, ne pouze ekonomickém základě. Z tohoto titulu UDF kritizovala návrh šesti členských států, mezi kterými byla i Francie a Německo, na omezení rozpočtu Společenství na 1% HDP EU. (Viz Bayrou, Fr.: *"Notre voeu européen: savoir ou l'on veut aller"* 29. 5. 2005)

UDF ve svých materiálech zmiňuje spíše pozitivní přínos, který integrační proces znamená pro Francii. *„Evropa podporuje regiony, stejně jako průmyslové oblasti v krizi. 35 % rozpočtu Společenství, to je 213 miliard euro, má být v letech 2000/2006 investováno do evropské politiky regionálního rozvoje. To může velmi pomoci všem francouzským spíše zemědělským regionům, které v současné době pocítují těžkosti.“*³¹

Přestože se představitelé UDF občas neubrání kritice dosavadního způsobu realizace společných cílů, svým přesvědčením strana brání supranacionální evropské uspořádání a svojí podporou přesunu dalších politik na evropskou úroveň a prohlubováním integračního procesu je možno ji zařadit mezi eurooptimistické strany. Dále je možno konstatovat, že nespokojenost UDF pramení spíše z pomalého a neefektivního postupu integrace a o evropské budoucnosti Francie je přesvědčena. V současné době je tedy možno její přístup označit za ztotožňující europeizmus.³²

Francouzská komunistická strana (PCF)

PCF od doby, kdy působila ve vládě, ztratila část svého revolučně naladěného voličstva a její váha na stranickopolitické scéně se tak značně zúžila. Naproti tomu vstupem do vlády PCF dokázala částečně skloubit některé základní postoje s vítězem voleb, tzn. PS, a připustit některá umírněnější řešení.³³ Tato se však, jak posléze ukážeme, týkala spíše vnitropolitických témat, v otázce EU a dalších možností integrace zůstává pozice PCF nezměněna.³⁴

³¹ Citováno z materiálu k regionálním volbám r. 2004 *„Régionales 2004: Un choix nouveau pour mieux vivre ensemble.“* dostupné z www.udf.org.

³² Otázkou ale zůstává, jakou strategii zvolí strana do budoucna. V rámci volebního boje se UDF částečně přiklání k možné spolupráci s UMP (např. druhé kolo regionálních voleb, kde ovšem evropská témata nejsou nijak zásadní), jejíž míra euroentuziasmu je poněkud nižší. Podobnou koalici, tenkrát ještě s RPR, uzavřela UDF např. i pro evropské volby v roce 1994. Na společné kandidátce se strany snažily zamaskovat rozdíly týkající se Evropy a nebyly tudíž příliš čitelné. Za lídra kandidátky vybrala UDF méně evropsky naladěného Dominiqua Baudise, volební výsledky pak byly mírným zklamáním.

³³ *"J'sme teñ o n'co zralejší."* (in PCF: *"Notre préparatoire pour des questions européennes"*).

³⁴ Při analýze přístupu PCF lze vycházet z těchto základních programových materiálů publikovaných na dokumentovém serveru PCF: PCF: *"Europe progressera en répondant aux aspirations des peuples"*, PCF: *"Notre préparatoire pour des questions*

Tábor odpůrců proti evropské integraci tvoří PCF ve Francii již několik desetiletí. Z posledních negací tohoto procesu můžeme jmenovat nesouhlas s přeměnou Evropských společenství v Evropskou unii, v referendu o Maastrichtské smlouvě výzva voličům hlasovat proti, požadavek referenda rovněž kvůli zavedení společné měny a pro ratifikaci Amsterodamské smlouvy nutnost modifikovat Francouzskou ústavu. Jako jeden z posledních kroků PCF principiálně odmítá podpořit současný návrh Evropské ústavy.³⁵ V únorovém hlasování se v Národním shromáždění vyslovil proti změně článku francouzské ústavy a tím i proti Evropské ústavě celý poslanecký klub C.R. V kampani před nadcházejícím referendem vyzývala strana k jejímu odmítnutí, konečný výsledek tedy představitele PCF potěšil. „*Nyní musí Francie vyžvat k novému vyjednávání v otázce Evropské ústavy a požadovat okamžité upuštění od ultraliberálních bruselských projektů: Bolkesteinovy směrnice a všech liberalizačních a privatizačních opatření, a i dalších opatření, která ustupují od sociálních práv, jak to například předpokládá Lisabonská strategie.*“ (Marie-George Buffet, 19. 5. 2005)

Nutno podotknout, že PCF Evropu ve svém programu zmiňuje, zcela se tedy proti integraci nestaví, požaduje však razantní změnu momentálně nastartovaného vývoje. Protože hlavním bodem ekonomického programu PCF je antikapitalismus, nastartovaný koncept liberální Evropy je straně cizí. Evropa je podle PCF „*ovládána obchodem a Evropskou centrální bankou, tedy kapitalismem, s čímž se ale nesmíme. Vyzýváme k vyhlášení referenda za Novou Evropu: sociální, demokratickou, zajišťující mír.*“ (in PCF: „*L'affaire européenne: le besoin de créer un nouveau espace européen.*“) Hovoří o krizi evropských institucí, o nutnosti jejich přiblížení a „hlubší“ reformě směrem k lidem. Evropská integrace je tedy v současné podobě podle PCF chybná již od základu a v nemůže nikomu přinést nic dobrého. Z tohoto důvodu PCF v rámci stranickopolitické soutěže kritizuje rovněž PS, respektive její odklon od tradičních socialistických hodnot, které by mohly „Evropu zachránit“. Spolupráci s ní ale nevylučuje, pokud se PS znovu přiblíží svým původním idejím.

PCF se tedy staví k otázce evropské integrace negativně, pokud ale posuzujeme její program, musíme konstatovat, že její politika má namířeno mnohem dál, než jsou hranice národního státu. Tuto kooperaci však zakládá na jiné, pro většinu ostatních stran zcela nepřijatelné bázi. Otázkou zůstává posoudit, zda tedy tímto svým postojem nevyjadřuje pouze protest a odvržení současných struktur a jedná se proto o opozici principiálně negativní.

européennes", PCF: "Les enjeux européens", PCF: "Rendre l'Europe aux citoyennes et aux citoyens." viz http://www.pcf.fr/w2/listedocs_theme.php?idthm=5.

Někteří autoři (Taggart: 2000) tvrdí, že ano a řadí PCF k tvrdému jádru euroskeptiků. PCF integraci jako takovou neodsuzuje, k její současné podobě ale vyjadřují nedůvěru, a proto, aby sjednocená Evropa mohla fungovat, požaduje radikální změnu realizace jejích politik. Nehovoří se zde přitom o několika vybraných politikách, ale PCF protestuje proti jejich realizaci jako celku. Navíc jasný postoj k EU pomáhá PCF i v předvolební kampani, neboť mobilizuje nespokojené voliče.³⁶

Současně se ale PCF snaží sjednotit snahy o obranu vlastních myšlenek uvnitř Evropské unie spolu s dalšími formacemi vytvořením Strany evropské levice, jejíž první sjezd je plánován na říjen 2005 do Barcelony. Jejími členy by mimo jiné měla být např. Lucemburská levice (La Gauche du Luxembourg) či Strana demokratického socialismu Německa (Parti du Socialisme démocratique d'Allemagne), hlásící se k měkkému euroskepticismu.³⁷ Proto je euroskepticismus PCF třeba posuzovat obezřetně a na závěr vyslovit myšlenku, že přestože je stále možné považovat PCF za vyznače tvrdého euroskepticismu, strana naznačuje změnu a možný přechod ke konstruktivnější opozici,³⁸ pokud by k tomu byla vhodná konstelace i uvnitř voličské základny a shoda s dalšími stranickými subjekty jiných členských států.

Národní fronta (FN)

Tento krajně pravicový subjekt je zajímavý svojí principiální opozicí vůči EU, kterou mobilizuje nespokojené s umírněnou politikou posledních vlád. Proto zaslouží krátké zhodnocení.³⁹

Strana vyzdvihující národní hodnoty, jasně odmítá supranacionální povahu společenství. Volá po „Evropě národů“, již po desetiletí stabilně patří do tábora odpůrců integrace. *„Takzvaná evropská integrace se vyvíjela podle techniky "čínský zloděj". Začalo se komunitarizací ekonomických záležitostí (celní unie), následně zemědělských (PAC), pak peněžních a rozpočtových, aby nakonec atakovala i národní suverenitu*

³⁵ Viz také PCF: *"Europe progressera en répondant aux aspirations des peuples"*.

³⁶ I když tato zbraň může být dvousečná, poněvadž mnozí voliči nespokojení s integračním procesem se pro vyjádření protestu k volbám vůbec nedostavují.

³⁷ Citováno z *"Appel du Berlin pour la fondation du Parti de la Gauche Européenne"*, 9.1.2004.

³⁸ Situaci zapříčinila mimo jiné také výměna stranického vedení. Jasného euroskeptika R. Huea vystřídala v závěru roku 2001 v křesle předsedy strany Marie-Georges Buffet.

³⁹ Vycházet budeme z dokumentů publikovaných na internetovém serveru FN. FN: *"Programme -Europe: Rétablir la souveraineté de la France"*, http://www.frontnational.com/doc_souv_europe.php.

(Schengen, Maastricht, Amsterdam). Vláda nikdy neodhalila skutečný zamýšlený cíl.“ Ve svém programu proces postupné integrace označují za konec suverénních států, ekonomické prosperity, sociální ochrany, alimentární nezávislosti, za finanční krach, utopení se v „kultuře Hollywoodu“ a počátek nadvlády nesmyslného „totalitárního“ právního systému. Požaduje proto jasnou změnu nastartovaného vývoje. FN žádá vyvázání Francie ze svazku s EU, neboť „právně je referendum o přistoupení k EU neplatné, poněvadž to, o čem Francouzi hlasovali, neodpovídá současnému stavu integrace.“ Volá po znovu nastolení státní suverenity, zrušení volebního práva pro příslušníky jiných států EU na území Francie. Neuznává evropské občanství a žádá obnovení hraničních kontrol. FN dále požaduje znovuoobnovení tradiční francouzské měny a tím znovuovládnutí rozpočtové, ekonomické a monetární politiky, možnost disponovat s armádou, možnost regulovat imigrační politiku, která je podle FN v současné podobě neudržitelná. „Znovuzískáním naší suverenity ušetříme ročně i přes 100 miliard franků, které nás přispívání do evropského rozpočtu nyní stojí.“ (vše in FN: "Programme-Europe: Rétablir la souveraineté de la France.").

Z pochopitelných důvodů se proto staví i jasně proti Evropské ústavě a v květnovém referendu doporučovala svým voličům hlasovat negativně. S konečným výsledkem jsou tedy její představitelé spokojeni. „Odmítli jsme konstrukci Evropy, která nebyla ani evropská, ani nezávislá, ani ochránářská. Tento slavnostní akt zpochybnil politické, ekonomické a sociální procesy, které ve Francii probíhají již přes dvacet let a jejichž katastrofálních následků mohl být každý svědkem.“ (J.-M. le Pen, 29. 5. 2005)

Francie by měla být dle FN vzorem pro další národní státy⁴⁰ a nastartovanou „sebevražednou orientaci směrem do Bruselu“ okamžitě změnit. FN lze tedy bez rozpaků přiřadit ke skupině tvrdých euroskeptiků, kteří netouží po integrované Evropě, ale po kvalitní evropské spolupráci na úrovni silných národních států.

4. Několik závěrečných poznámek

Účelem této krátké stati bylo zhodnotit dopady evropské integrace na chování a efektivitu politických stran na národní úrovni. Je potřeba si uvědomit omezené možnosti této analýzy, při které se nelze ubránit značným zjednodušením. Přesto je možno pokusit se učinit několik zobecňujících závěrů.

⁴⁰ Mimo jiné i proto, že má stále silný vliv v mnoha zemích po celém světě, čtvrtou nejsilnější ekonomiku na světě, křeslo v Radě bezpečnosti OSN, nukleární zbraň.

Relevantní strany se ve Francii nachází po celé délce pravolevé škály, každá z nich zaujímá k evropské integraci určitý postoj. Původní předpoklad o dopadu evropské integrace na stranickou programatiku se tedy potvrdil. Při posuzování nakolik jsou evropská témata klíčová pro jednotlivé stranickopolitické subjekty musíme ale konstatovat, že francouzské formace neudělaly z evropské integrace jeden ze stěžejních bodů svého programu. V rámci vnitrostranické debaty spíše převažují témata vnitropolitická, jako je vnitřní bezpečnost či decentralizace, rovněž v rámci soutěže jednotlivých politických subjektů hraje EU sekundární roli.

Dovolit si tvrzení, že hlavní dopad evropské integrace na stranickopolitickou soutěž je nepřímý, ve smyslu omezování možných politických témat, které je možno řešit na národní úrovni (Kulahci, E., Delwit, P., Pilet, J.-B., Van De Walle, C., Van Haute, E.: 2003, s. 26), by bylo nepřesné, poněvadž Francouzi stále očekávají řešení otázek jako např. ekonomický růst na úrovni národního státu, přestože tento má již delší dobu v těchto oblastech omezené manévrovací pole. (viz Drábková: 2000)

Lze ale připustit, že evropská integrace ovlivňuje do určité míry stranický formát a mechanismy fungování. Například vznik UMP byl částečně zapříčiněn nesrozumitelností dosavadní pravicové politiky pro voliče, kteří většinou žádají realistickou leč proevropskou politiku, ale také odpovědí na volební úspěchy PS, která, předpokládejme i díky jasnějšímu stanovisku k budoucnosti Evropy, zahnila před lety pravici do opozice. V současné době se však mainstreamové strany profilují víceméně proevropsky, byť v rámci vnitrostranické debaty zaznívají i odlišné názory.

V rámci hlasování o podpoře změny francouzské ústavy v Národním shromáždění a tím umožnění ratifikace textu Evropské ústavy se v únoru vyslovilo „pro“ 450 z 548 hlasujících, proti bylo 34. I přes nepatrné frakce těch, kteří odmítli vyjádřit své stanovisko, vyslali francouzští politici voličům jasný signál, jak mají v květnovém referendu o souhlasu s ratifikací Evropské ústavy hlasovat. Kromě toho 45 poslanců a 2 vládní ministři založili „Výbor pro Ano“ (Comité pour le Oui) k referendu o Evropské ústavě. Výbor si kladl za cíl získat širokou podporu pro kladné hlasování v této „*možná nejdůležitější události od dob podpisu Římské smlouvy*“. („2005 pour le Oui“ dostupné z <http://www.2005pourleoui.com>)

Podpora mainstreamových stran pro ratifikaci Evropské ústavy a tudíž postupující integraci je ovšem dvousečná, tzn. nezahrnuje v sobě například bezpodmínečné schvalování dalšího rozšiřování. Podporou smlouvy se totiž tyto subjekty současně vyjadřují pro zpomalení dalších přístupových jednání s Tureckem, které by mělo být podle jejich představ prozatím pouze

privilegovaným partnerem. Stejně tak většinově podporují přepracování tzv. Bolkesteinovy směrnice o liberalizaci služeb, která ve stávajícím znění podle nich umožňuje, kvůli levným cenám služeb nově přistoupivších zemí, „sociální dumping.“

Strany na extrémních pólech stranickopolitického spektra, jak na pravici (FN), tak při určité schematizaci i na levici (PCF), potvrdily tendenci inklinovat k tvrdému euroskepticismu. Tato pozice vyjadřuje snahu přilákat voliče jasným, byť negativním postojem, tak i přesvědčení, že na menším soutěžním poli se mohou, odlišením se od většiny, domoci většího množství ze svých programových cílů. (Taggart 2000: 8)

Důležitost rozmístění na pravolevé škále se neukázala až tak zřejmá. Socialistická levice, tradičně považovaná za velkého podporovatele integrace, je ve francouzských podmínkách o něco obezřetnější, než její kolegyně z jiných členských států. Předpokládaný mírný euroskepticismus na „mainstreamové“ pravici zase prozatím neguje existence UMP. V porovnání s umírněnou levicí je ale pro UMP tradiční slabší podpora integračních snah stále patrná, byť rozklížená PS v době kampaně před květnovým referendem může naznačovat určitou změnu jejího postoje.

Hypotéza, že strany zaměřením tvrdých euroskeptiků mají menší voličskou podporu než strany měkkých euroskeptiků a že se dostávají hůře do vlády (Szczurbiak, Taggart 2002: 22) se potvrdila jen zčásti. PCF totiž přechodně zasedala ve vládě a i součet volebních výsledků PCF a FN je poměrně slušný, i když se zdá, že v posledních letech jsou obě uskupení se svými voličskými preferencemi pomalu na ústupu (v roce 1997 je ve volbách do Národního shromáždění volilo přes 26,7 %, ⁴¹ v roce 2002 15 %).⁴²

Znamená to tedy, že francouzští voliči, kteří mají k integraci spíše rezervovaný postoj a evropským institucím příliš nevěří, volí eurooptimistické strany právě kvůli evropským bodům jejich programu? Toto vysvětlení by nebylo zcela korektní. Je pravda, že realistická evropská témata stále více ovlivňují volební preference stran (Taggart 2000: 10) a tzv. mainstreamové strany (PS, UMP) nabízí kvůli masovější podpoře eurooptimistický program s výhradami, zásluhy na jejich volebním úspěchu má ale stále v zásadě jejich vnitropolitické směřování. Toto tvrzení ostatně podporují i

⁴¹ Euroskeptiky volili i lidé, kteří se běžně řadí k příznivcům Socialistické strany. Důvodem byla jasná a čitelná (anti)evropská politika.

⁴² Toto je zapříčiněno i četnými štěpeními na obou pólech stranickopolitického spektra (novou antievropskou stranu založil např. Megret na pravici, či Chevenement na levici). Tyto strany však (prozatím) nepatří mezi relevantní, jedná se vesměs o marginální hnutí.

výsledky květnového referenda o Evropské ústavě, kdy podle průzkumu agentury TNS-Sofres ve Francii zvítězil „strach ze zvýšení nezaměstnanosti a obecná naštvanost... Přes 41 % dotázaných odpovědělo, že rozhodujícím hlediskem pro ně byla sociální situace ve Francii, kdežto obsah ústavy jím byl pro 21 % voličů.“ (Šafaříková 2005)

Na závěr lze konstatovat, že francouzští voliči maintreamových stran postupně přijímají vrcholnými politiky často zdůrazňovanou tezi, že i přes zakódovanou nedůvěru je v zájmu Francie a všech jejích občanů, aby zůstala aktivním režisérem sjednocující se Evropy, že právě Evropská unie je vhodné prostředí pro prosazování dlouhodobých cílů francouzské politiky. Jak ale ukázalo květnové referendum, o tom, že by tyto cíle bylo možno efektivně prosazovat skrze Evropskou ústavu v podobě, v jaké byla předložena k ratifikaci, ale většina Francouzů přesvědčena nebyla. Francouzští voliči svůj protest spojili s šancí vyjednat nový text, který by jejich zájmům více vyhovoval. Evropská problematika tak, či možná i přesto, postupně získává v rámci stranické programatiky stále zásadnější postavení. V tomto ohledu musí v současné době politici „evropská“ témata více zvažovat a bude zajímavé, jaký další postoj k předmětným otázkám strany zvolí, aby se zcela neodcizili vůli svých voličů.

Literatura

- Binnema, H. (2003): "The Europeanisation of Party Politics: Three Logics of Change", - ECPR Conference - Marburg 2003.
- Bomberg, E.(2002): "The Europeanisation of Green Parties: Exploring the EU's Impact", *West European Politics*, Vol. 25, N. 3, July 2002.
- Bréchon, P. (1998): "*La France aux urnes – Cinquante ans d'histoire électorale*", Édition 1998, La documentation Française.
- Conti, N. (2003): "Party Contestation of the Political Space and the European Issue. The Attitudes to EU of the Italian Parties (1994 - 2002)", ECPR Conference - Marburg 2003.
- Drábková, A.(2000) : "Evropská integrace rozděluje francouzské politické strany", *Integrace*, 6.9.2000
- Eichler, J. (2001): „Jospin upřesnil francouzské představy o Evropské unii.“ *Mezinárodní politika* 9/2001, 17-19.
- Eurobarometer 60.1: "Public opinion in the european union", European Commission, autumn 2003, dostupné z http://europa.eu.int/comm/public_opinion/.

- Huber, Phillipe (2005): „Référendum sur la constitution européenne: l'avance de „oui“ parait fragile“, IPSOS, 10.3.2005, dostupné z <http://www.ipsos.fr/CanalIpsos/articles/1533.asp?rubId=19>.
- Hix, S., Goetz, K. (2000): „Introduction: European Integration and National Political System.“ *West European Politics*, Vol. 23, N. 4, 1-26.
- Knapp, A. (2004): „Parties and the party system in France :a disconnected democracy“ Basingstoke : Palgrave.
- Kopeček, L. (2004): „Euroskeptici, europeanisté, euroentuziasté, eurofobové – jak s nimi pracovat?“ *Politologický časopis*, 3/2004, 240-262.
- Kuchyňková, P. (2005): „„Euroústavní“ mytologie.“ *Revue politika* 1/2005, 3-5.
- Kulahci, E., Delwit, P., Pilet, J.-B., Van De Walle, C, Van Haute, E. (2003): "Political Parties and the Use of European Integration: the Socio-Economic Agenda", ECPR Conference - Marburg 2003.
- Ladrech, R. (2001): „Europeanisation and Political Parties: Towards a Framework for Analysis.“ *Queen 's Papers on Europeanisation*, 2/2001.
- Riishoj, S. (2004): „Europeanisation and Euro-scepticism. Experiences from Poland and the Czech Republic.“ *Středoevropské politické studie*, číslo 4, ročník 2004.
- Šafaříková, K. (2005): „Ústavu „zabila“ nezaměstnanost.“ *Lidové noviny* 31. května 2005, s. 4.
- Sitter, N. (2002): „Opposing Europe: Euro-Scepticism, Opposition and Party Competiton,“ *Sussex European Institute*: Working paper n.56, 2002.
- Special Eurobarometer n. 214: "The Future Constitutional Treaty. First results.“ European Commission, january 2005, dostupné z http://europa.eu.int/comm/public_opinion/.
- Szczerbiak, A., Taggart, P. (2000): "Opposing Europe: Party system and opposition to the Union, Euro and Europeanisation", *Sussex European Institute*: Working paper n.36, 2000.
- Szczerbiak, A., Taggart, P. (2002): "The Party Politics of Euroscepticism in EU Membre and Candidate states", *Sussex European Institute*: Working paper n.51, 2002.
- Szczerbiak, A., Taggart, P. (2003): „Theorising Party-Based Euroscepticism: Problem of Definition, Measurement and Causality,“ *Sussex European Institute*: Working paper n.69, 2003.

Internetové stránky francouzských politických stran

Délégation socialiste française au Parlement européen <http://www.d-s-.net/dossiers.php> .
FN <http://www.frontnational.com/accueil.php>.

PCF <http://www.pcf.fr/>.

PS <http://www.parti-socialiste.fr>, <http://www.ouisocialiste.net>.

PSE <http://www.socialistgroup.org>.

UDF <http://www.udf.org/>.

UMP <http://www.u-m-p.org/index.php>.

„Výbor pro Ano“ <http://www.2005pourleoui.com/index.htm>.

Další internetové zdroje

Časopis Intégrace www.integrace.cz.

Evropská komise http://www.europa.eu.int/comm/index_fr.htm.

Euroskop www.euroskop.cz.

France politique <http://francepolitique.free.fr/>.

iPolitique.com <http://netpolitique.free.fr/>.

Francouzské národní shromáždění <http://www.assemblee-nationale.fr/>.

Sussex European Institute <http://www.sussex.ac.uk/Units/SEI/areas/WorkingPapers.html>.

výsledky voleb ve Francii <http://www.election-politique.com/pp.php>.